

III skyrius

Troleibusas lėkė kaip raketa. Tokiu greičiu viešuoju transportu važiauvau turbūt pirmą kartą gyvenime. Gatvės buvo visiškai tuščios. Pasirodo, tokiu metu žmonės miega arba dar tik ruošiasi į darbą, o tokiems angliakasiams, prostitutėms arba, žinoma, virėjams kaip aš dega visos žalios šviesos.

„Šaltienos bistro“ buvo netoli namų, tad nurūkiau per dešimt minučių. Išlipau prie kažkokio seno knygynėlio, kuris, net mane patį netikėtai maloniai nudžiugino – beveik romantiškas užkampis. Na, bet tiek to: man tai kas, bele dirbt būtų ką. Žengęs porą žingsnių ėmiau dairytis savo profesinės šventyklos. Staiga man žybtelėjo, tarytum daug kas čia būtų pažįstama. Greit supratau, kad pro gatvelę, kurioje įsikūręs bistro, esu ne kartą praėjęs, bet niekada į ją neužsukau. Nė nebūčiau pagalvojęs, kad apskritai čia galima pasukti. Atrodo, gatvelė, kaip ir visos kitos senos gatvelės, bet tik žengęs žingsnį į ją pajutau, kaip perlipu miesto sąmonės slenkstį. Tarsi ne aš nusprendžiau į ją įsukti, o ji mane įtraukė savo kibiais čiuptuvais. Apniko keistas, vos ne pasaulinio karo metų jausmas, tarsi laikas, paniekinęs linijinius savo standartus, nusprendė gręžiotis, kur ir kaip jam patinka.

Žibintų šioje vietoje savivaldybė nepasivargino pastatyti. Keliukas skurdžiai pabarstytas žvyru, kas geras žingsnis – atvira duobė. Šaligatvis būtų didelis pagyrimas tam takui, kuris pramintas šalia gatvės. Vienoj gatvės pusėj – ilgas medinis pastatas, lyg senas tvartas ar pašiūrė kareiviams prisiglausti, kitoje – aukšta medinė tvora. Prie to tvarto kur ne kur pamėtyta senų apdaužytų raudonų plytelių, seniai nebetinkamų statybai, palei sieną surikiuoti pavirtę, suglebę, pageltę kalkių maišai. Mėtėsi šiferio nuolaužos. Gatviukės pradžioje stovėjo maža, matyt, pusę amžiaus niekieno nenaudojama betono mišalkėlė. Virš galvos, lyg virš kapinaičių, ratus suko klykdamos varnos. Užėmė jausmas – tarsis miegočiau, o kažkieno šaltos rankos mane traukte trauktų į klaišką košmarišką požemį. Rodos, tuoj pranyksiu laike, tačiau silpnumas ir jaudulys neleido visiškai atsipalaiduoti. „Vajėzus, geriau šis kelias būtų ne tas“, – galvojau. Deja, neilgai trukus pamačiau ta gatvele važiuojant mašiną, kuri per duobes lingavo kaip laivas, o ant jos buvo užrašyta „Šaltienos bistro“. Galvoje sublyksėjo, kad anksčiau gatvėse esu matęs mašinas su tokiu užrašu, tačiau tuomet įstrigo tik neoriginaliai suraitytas neįskaitomas šriftas.

Galiausiai išvydau pačią užėigą – aprūnijęs raudonų plytų pastatas. Dvokė šiukšlėmis, šalia vyko statybos. Girdėjau, kaip netoliese kala kūju, šūkauja statybininkai, o pro atvirus bistro virtuvės langus veržėsi garai ir bobų keiksmi. Visgi buvo gera išgirsti energingus žmonių balsus, nes minutėlę buvau išsigandęs, kad būsiu atsidūręs kažkur, kur prasiautęs maras paliko tik keletą klipatų ir šiukšlių krūvas.

Lūkuriavau vidury gatvės, nužvelgdamas kiekvieną pakampę ir spėliodamas, kur galėtų būti įėjimas, nes tos kelios kiaurymės pastate labiau panėšėjo į sandėlio vartus nei į svečių ar klientų

laukiančias duris. Mano nuostabai, ant nedidelės rampos pro sunkias lyg seno kalėjimo duris išlindo keista galva ir rankos mostu paragino mane greičiau užėiti. Durys atrodė lyg užvirintos, o rampa – tiesiog betono krūva.

Iš vyro veido atrodė, kad sutrukdžiau jam: lyg būčiau senas nuskurdęs jo draugelis, kuris atėjo čionai pasiskolinti dešimtinės. Mano dėmesį iškart patraukė jo išvaizda – tas žmogus atrodė tarsi Jėzus, praleidęs ilgąjį savaitgalį Ibisoje. Jo kūno ir veido oda buvo taip įdegusi, kad balti dantys akino kaip kramtomosios gumos pagalvėlės. Garbanoti, želė padailinti plaukai siekė pečius. Kūną glaudė geltoni tobulai išlyginti marškiniai, pro kuriuos veržėsi plaukuotas vyriškų krūtų fasadas. Rankų riešus taip pat dengė plaukeliai, lygūs tarsi nugludintos vėjo pajūrio pušys.

– Tai ką, biškį vėluojam?

– Bet... man atrodo, dar nėra septynių.

– O čia, žinok, visi daug anksčiau ateina.

– Tai kelintą man tada ateit kitą kartą?

– Tu dar palauk, pažiūrėsim, ar tas kitas kartas bus. Direktorius būsiu, – prisistatė jis nė nepasidomėdamas, kaip mane tėvai pavadino.

– Malonu, – pasakiau ne visai maloniai.

Stovėjome betoniniame koridoriuje. Pro šalį marširavo darbuotojai, vienas kitam šūkaudami rusiškai užsakymus, o gal adresus. Tikėjausi, kad mane nusives į kokią patalpą, kur bus fotelis, kavos aparatas bei servetėlių ašaroms nusišluostyti. Nenustojau vilties, kad manęs ten lauks ir meili administratorė.

– Skubu, neturiu daug laiko plepėt. – Pradėjo jis dėlioti žingsnius šonan lyg ketindamas mane palikti. – Tai va, darbas nuo septynių iki keturių. Dideli maisto kiekiai. Labai dideli: bistro lankosi perėjūnai, kaliniai, ligoniai, politikai. Žmonės net iš

Minsko atvažiuoja. Čia yra lankomiausia užsieniečių vieta mieste, tikriausiai žinai tai, – kalbėjo taip, tarsi degtų jo garažas, jis rankoje laikytų kibirą vandens, o aš būčiau atėjęs rinkti parašų dėl šiukšlių konteinerių išdėstymo schemos mieste.

Žinoma, aš ne tik nieko nežinojau apie šią „lankomiausią“ vietą, bet buvau, švelniai tariant, nustebęs, kad apskritai čia žmonių atklysta. O dar tas „tikriausiai žinai tai“. Jis gal juokauja?

Direktorius ėjo kalbėdamas, o aš sekiau iš paskos, kol atsidūrėme persirengimo kambaryje.

– Va, čia spintelė. Va, suolas. – Abejingiau pirštu į daiktus bandančio žmogaus nebuvau matęs. – Tai tiek žinių apie darbą.

Įtariu, kad jis nėra suinteresuotas išgirsti, kokie klausimai domina mane.

– O atlyginimą galime aptarti? – paklausiau, nes supratau, kad darbo pokalbis kaip ir baigtas.

– Kurie dirba virtuvėj, gauna daugiau, kurie išvežioja į namus, gauna mažiau.

Jeigu būtų pasakęs, kad dangus dažniausiai tamsus, kai lyja, o skaidrus, kai šviečia saulė, informacijos man būtų suteikta maždaug tiek pat.

Persirengimo kambarys, kuriame stovėjome, buvo toks mažas kaip mano prosenelės rūselis partizanų vaikams slėpti. Stovėjome palenkę galvas. O jei, neduokdie, staiga nustebęs sugalvotum ją atlošti, gali nemaloniai stuktelėti savo kiaušą mūrinėn padangėn taip gaudamas pakaušio sutrenkimą ar net smegenų pabrinkimą.

– Na, tai o pinigų kiekis? – neatlyžau aš. Jaučiau, kad mano tonas tampa irzlus, bet dėl to nesigrauzčiau, nes vis dėlto turiu teisę žinoti, kiek tiksliai šlamančių atguls į mano kišenę mėnesio gale, ypač kai žinau, kad darbas bus juodas ir kankinamas.

– Atlyginimas konfidencialus.

Apsidžiaugiau, kad baisiai išsamu ir, varžomas savo kuklumo, nykiai nutilau.

– Šiandien pasibandyk keturias valandas, po to pakalbėsime, kaip sekėsi.

Aš, dar neatidirbęs tų valandų, galėjau pasakyti, kaip sekėsi, tačiau klydau, nes sąvoka „noras mirti“ tą pačią pirmą darbo dieną įgavo naujų ir nepažįstamų atspalvių, su kuriais vėliau susipažinau ypač intymiai.

Pirmą darbo dieną buvau kuklus ir ramus. Kaip liaudis mėgsta sakyti, „savo vietoje“ – to vaikystėje mane išmokė tėvai. Nieko nekamantinėjau, niekam nesipriešinau ir nė nesiginčijau su pro šalį praeinančiais ir nežinia ko ant manęs rėkiančiais kolegomis. Matyt, toks įprotis, ir nieko čia nepadarysi. O ir prikaišioti bendradarbiams pačią pirmą dieną dėl proto šviesos stygiaus būtų įžūlu. Tačiau nemeluosiu, labai norėjosi. O aš ką? Aš dirbau, ką palieptas, ėmiausi, ką kas pakišdavo: ploviau, tampiau, skutau, gremžiau, virinau, kepinau, maliau. Ir stebėjau.

Kai tik ėmiausi darbo, dėmesį patraukė pro šalį vis praslenkantys neįspėjamos prigimties mėsininkai – juos išvydau pirmuosius. Sunku pasakyti, ar juos kankino protinė ar fizinė negalė. Netgi neaišku, ar tai buvo patologija, ar gyvenimo būdas. O tai nieko gero nežadėjo. Porą valandėlių paplušėjęs ir paanalizavęs aplinką nustebau susivokęs, kad mėsininkai, palyginus su kitais, dar atrodo lyg *Victoria's Secret* modeliai. Nedaug laiko truko pastebėti, kad visi kiti, seniai čia dirbantys, nepaisant jų abejotinos kompetencijos ar pozicijos, yra įgiję neginčijamą autoritetą ir įtaisę savo valdžią, maža to, prikūrę neįprastų taisyklių, kurių, mano nuostabai, visi laikosi. Pavyzdžiui, numetęs

šaukštą arba kitą įrankį, netgi peilį, ant žemės, turi pakelti ir nulaižyti, jokiais būdais ne nuplauti. Visi taip ir daro. Visi! Aš savo įrankius pirmą dieną laikiau taip suspaudęs, kad grįžus net skaudėjo kumštį. Iškart pasidarė aišku, jog, švelniai tariant, čia dirba vieni keistuoliai. Arba dar baisiau – ši vieta yra tiesiog iškreiptas pasaulio atspindys.

Mane kiek glumino tai, kad pirmą dieną pats direktorius, pasikovojęs už kampo, vogčiomis mane stebi, tarsi delčia puse veido, iškišęs vieną akį. Jis, garantuoju, buvo įsitikinęs, kad aš jo nematau, nors stovėjo beveik priešais. Tai atrodė labiau liguista nei šiaip kvaila. Tačiau po poros valandų su tuo susitaikiau ir dirbau taip, kaip man kuždėjo darbinė mano sąžinė: dirbk taip, kad bent pirmą dieną tavęs neišmestų.

Aukščiausioji valdžia, matyt, liko pakerėta tokios pradinės laikysenos darbe, nors man tai neatrodė baisiai didelis pasiekimas: tokių bukapročių aplinkoje nepadaryti išpūdžio būtų didžiausias įžeidimas pačiam sau. Tad puikaus pirmos dienos pasirodymo finale buvau įdarbintas „pirmo lygio“ tvarka. Nenumaniau, ką tai reiškia, tačiau turėjau nuojautą, kad nieko gera, kaip ir visa kita. Mano pareigos vadinosi „Mėsos ir kremzlių gremžėjas nuo kaulo“. Jei gerai dirbsiu, į mano darbo rutiną, sakė, vėliau įterps ir česnakų lupimą. Bet tai ne filmas, svajonės neišsipildo akimirksniu, tad supratau, kad iki pareigų pajavairinimo teks šiek tiek palūkėti.

Per perekūrą valytoja man papasakojo, kad gremžėjo nuo kaulo pareigos pirmame lygyje – pačios prasčiausios. Nes mėsa, kai ją išverdi, pati turi kristi nuo kaulo, o visokių neatsakingų prašalaičių išvirtai mėsgaliai, kuriuos ilgai reikia gramdyti, pasak valytojos, yra nekompetentingų virėjų darbo rezultatas, kupinas tamsios energijos. Tai išsakiusi ji nužvelgė mane klastingomis

akimis ir patarė pasisaugoti konkurencinės klastos, kurios čia tiek tiršta, kad gali peiliu raikyti. Man buvo paaiškinta, kad kai kurie norėdami, jog tau nepasisektų kaip reikiant nugremžti kaulo, tyčia neištroškina skerdienos iki galo. Tad būtina palaikyti gerus darbinius santykius įpinant į juos truputį asmeniškumo. Moteriškė bandė mane įtikinti, kad jei ko imsiu nekęsti, o taip tikrai bus, jokiais būdais to negalima rodyti ir, žinoma, neatskleisti, ką iš tikro galvoji net geriausiam darbo draugui. Kai baigiau rūkyti, valytoja, mano didžiam siaubui, iškart prisidėgė dar vieną cigaretę ir liepė klausytis dar atidžiau. Sakė, kad kiekvienas mano išstartas žodis bus atsimitas raidžių tikslumu, kiekvienas veiksmas bus užfiksuotas net abejingiausio bistro darbuotojo. Neaišku, tai buvo įspėjimas ar grasinimas.

Klausydamas tų kalbų stengiausi nustatyti nerimastingą veido išraišką, kiek suraukti antakius ir linksėti galva, lyg suprasčiau jos padriką kalbą ir pagaučiau dar padrikesnes mintis. Visa tai dariau ne dėl to, kad esu kokio menko ir bedvasio būdo. Tiesiog nenorėjau, kad plovėja, dėstydamą tokią jai reikšmingą, per daugel metų išvestą teoremą, jaustųsi neįvertinta.

Jos žodžius, kuriuos supratau, stengiausi išnagrinėti iki menkiausio šapelio. Man buvo labai netikėta tai, kad savo pamokslė ji neproporcingai daug kartų pakartojo žodį „konkurencija“. Neįsivaizdavau, kas yra konkurencija tarp dviejų išgėrusių sandėlininkų ir ištinusios svogūnų virėjos. Jei tai iš tiesų egzistuoja, atiduočiau savo mažąjį pirštą nukirsti, kad tik pamatytčiau bent menkiausią tokios konkurencijos apraišką realiame gyvenime.

Nebuvo taip, kad visai nepaklausyčiau tos moteriškės. Įsibėgėjus darbo savaitei, stengiausi būti atsargus bei ambicingas ir aplinkiniams leidau tai matyti. Saujelė keistuolių entuziastų iškart tuo susižavėjo, o daugelis visgi daugiau mažiau, matėsi,

manęs nekenčia. Vieni į mane, ką tik pradėjusį uoliai dirbti, žiūrėjo kaip hienos: nepatikliai ir pasalūniškai, kitiems niežėjo delnai paplekšnoti per petį ir mestelėti vieną kitą ironišką pastabėlę. Ne iš karto supratau, dėl ko visos šios dramos. Pasirodo, bistro žmonės kaip ir visi: ne be nuodėmės. Dirbantys čia mėgsta paliežuvausti, o kūrybingesni ir legendų prikuria. Šioje įmonėje sklando gandai, kad įdarbintieji pirmo lygio tvarka turi antgamtinių galių.

Sprendžiant iš čia dirbančiųjų veidų, kalbos įgūdžių ir aki-vaizdžiai skurdžios emocijų reiškimo bei valdymo praktikos, panašu, kad į „Šaltienos bistro“ nebuvo sunku patekti ne tik man. Darbdaviai džiaugdavosi, jei sveikatos kortelėje nebūdavo įrašo „neįgalus“, tačiau nenusimindavo ir jam esant: tuomet atsiradavo proga atseikėti mažiau mokesčių valstybei. Kad galėtum čia dirbti, privalu turėti vardą, atrokuoti savaitės dienas ir skirti gramus nuo kilogramų. Su tokiomis žiniomis čia praslysi. Bet net ir tokį registrą savo gyvenimo aprašyme ne visiems lemta turėti. Yra šioje įstaigoje lažą atliekančių metų metus, tačiau taip ir nepakylančių iki pirmo lygio. Stebint kai kurių darbuotojų atlikto darbo kokybę bei darbinį entuziazmą, ilgainiui daugmaž darosi aišku, kodėl šis lygis jiems toks nepasiekiamas.

Nors vardus šaltieninės darbuotojai turėjo, bet nenaudojo jų kaip asmenybės ar sielos etikečių. Užvadinimas – sakyčiau taip – čia buvo vartojamas tik tam, kad galėtum jį užrašyti „fatalių klaidų“ žurnale: ką neprideramo šįkart pridarė tam tikras asmuo. Bet jeigu šitoje virtuvėje prisistatytum numeriu 1923, niekas per daug nesusidomėtų, kokia tokio egzotiško vardo kilmė. Tiesiog sakytų: „Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt trečiasis vėl vietoj druskos į šaltieną pridėjo cukraus, todėl šiandien visi turėsime dirbti dviem valandomis ilgiau ir gremžti naują mėsą.“ Arba:

„Direktorius liepė Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt trečiajam susimokėti už kiaulienos lašinius.“ Būtų tiesiog absurdiška, jei toks vardas iš tikrųjų egzistuotų. Bet, nepatikėsite, egzistavo. Aš tikrai nejuokauju, įsidarbinti sandėlyje išties buvo atėjęs vyras, vardu Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt trečiasis.

Čia būta tokių vardų, kurie tiktų tik žvaigždynamams ir galaktikoms pavadinti, arba priminė enciklopedinius terminus. Be Stalinos, čia dar buvo ir Jergenija, Ašlei, Honorata ar Pagodas. Jau nekalbu apie tokius paprastučius vardus kaip Liūba ir Akvilinas. Jaučiausi kaip kokiam pagonių dievų panteone. Kai ateidavo koks naujokas, nekantraudavau, kada prisistatys. Tai buvo viena iš nedaugelio priežasčių, kuri mane kas rytą versdavo keltis iš lovos.

Deja, teko susipažinti ir su tokiais, kurie neskiria savo vardo nuo pavardės, bet va – irgi, žmonės, dirba. Jau įsidarbinęs supratau, kad žmogus juk – vien darbui sutvertas padaras. Sulaukęs septyniasdešimties gali nemokėti užsirišti batų, atsikėlęs užmiršti apsimauti kelnes, gal net arbatinio užkaisti nepavyks, bet dirbti visiems pavyksta. Tai man jau tikrai aišku. Žmonės kalba, kad kūdikio gimimas yra stebuklas, kad išsprogusi vyšnia sode – kasmetinė misterija. O žinot, kas yra kasdieninė misterija? Tai visuotinės darbinės sąmonės šventovė ir darbingumo magija. Žmonės savo darbų neapkenčia, vis grasina šefams, šantažuoja bendradarbius, dejuoja šeimos nariams, kad jau va tuoj tuoj mes tą bjaurastį – darbą. Bet tik leisk savaitę žmogui nedirbti, šis už kelių dienų pasiunta, ima lipti sienomis, paslapčiomis slampinėja aplink darbovietę, kai kurie net siūlosi grįžti be jokio užmokesčio. Vien dėl to galima pradėti tikėti Dievą, nes be aukštesniosios sąmonės įsikūšimo šitokia mistinė afera būtų neįmanoma.